

Masterthesis Orthopedagogiek

Studiejaar 2012 – 2013

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

De samenhang van disciplineren door ouders met externaliserende
problematiek bij kleuters.

Een explorierend onderzoek naar de invloed van impulsiviteit en geslacht op deze relatie.

Lisan Haan, 3465640

Petra Thelosen, 3800768

Begeleidster: Meike Slagt

Tweede beoordelaar: Prof. Dr. Maja Deković

Inleverdatum: 07 juni 2013

Voorwoord

Voor u ligt het artikel “De samenhang van disciplineren door ouders met externaliserende problematiek bij kleuters. Een exploratief onderzoek naar de invloed van impulsiviteit en geslacht op deze relatie”. Dit artikel is geschreven ter afronding van onze master Orthopedagogiek aan de Universiteit van Utrecht. De twee deelaspecten zijn verdeeld tussen beide studenten, waarbij Lisan Haan machtsuitoefening heeft bekeken en Petra Thelosen inconsistentie. Uiteindelijk hebben we de onderzoeksvragen samen beantwoord en de thesis samen geschreven.

Middels dit voorwoord willen we een aantal mensen bedanken. Allereerst gaat onze dank uit naar onze begeleidster Meike Slagt, voor haar vele hulp en feedback tijdens het proces. Tevens willen wij haar bedanken voor haar hulp bij de dataverzameling. We hebben hier het afgelopen jaar met veel enthousiasme aan gewerkt. We zijn bij verschillende gezinnen thuis geweest om testen te doen met de kinderen en op deze manier informatie te verzamelen over de ouder- kind relatie, het temperament van kinderen en de opvoeding van ouders. Het was een erg bijzondere ervaring om bij gezinnen thuis te mogen komen en de interactie tussen ouder en kind te observeren. We zijn deze gezinnen daarom ook erg dankbaar voor hun medewerking. Als laatste willen we onze vrienden en familie bedanken, die ons geholpen hebben met nieuwe ideeën en ons voorzien hebben van kritische feedback.

Lisan Haan

Petra Thelosen

Utrecht, juni 2013

Samenvatting

Achtergrond: Externaliserende problematiek is het meest voorkomende psychische probleem bij kinderen en kan veel nadelige gevolgen hebben. Daarom is het belangrijk zicht te krijgen op hoe deze problematiek tot stand komt en in stand wordt gehouden. In deze studie wordt onderzoek gedaan naar de samenhang tussen verschillende disciplinerings technieken van ouders en externaliserende problematiek bij kleuters. Tevens wordt er gekeken of deze samenhang beïnvloed wordt door de impulsiviteit en het geslacht van het kind. **Methode:** Aan deze studie namen 281 kinderen en hun primaire opvoeder deel. Van hen waren 144 deelnemers jongens ($M_{\text{leeftijd jongens}} = 4.78$, $SD_{\text{leeftijd jongens}} = .57$) en 137 meisjes ($M_{\text{leeftijd meisjes}} = 4.81$, $SD_{\text{leeftijd meisjes}} = .63$). Een grote meerderheid van de kinderen (97.5%) bezat de Nederlandse nationaliteit. Middels een multi-pele hiërarchische regressieanalyse zijn de verschillende relaties onderzocht. **Resultaten:** Een inconsistente disciplineringsstijl hangt samen met een hogere mate van externaliserend probleemgedrag. Tevens is gevonden dat impulsievere kinderen meer externaliserend probleemgedrag vertonen en jongens meer externaliserend probleemgedrag vertonen dan meisjes. Er is geen relatie gevonden tussen machtsuitoefening en externaliserend probleemgedrag. Daarnaast zijn er geen interactie-effecten tussen de disciplinerings technieken en geslacht en de disciplinerings technieken en impulsiviteit in het voorspellen van externaliserend probleemgedrag gevonden. **Conclusie:** Op basis van deze resultaten kan geconcludeerd worden dat een inconsistente opvoeding samenhangt met meer externaliserend probleemgedrag bij kleuters. Verder kunnen er geen eenduidige conclusies getrokken worden over de samenhang tussen disciplineringsaspecten van ouders en externaliserend probleemgedrag bij kleuters. Er zal meer onderzoek gedaan moeten worden om er achter te komen welke disciplineringsaspecten samenhangen met externaliserend probleemgedrag. Ook de interactie-effecten zullen verder onderzocht moeten worden.

Sleutelwoorden: machtsuitoefening, inconsistentie, externaliserend probleemgedrag, impulsiviteit, geslacht.

Abstract

Background: Externalizing problem behavior is the most occurring psychic problem in children and has many disadvantages for these children. That's why it's important to know about the etiology of this problem. This study focused on the relation between aspects of

discipline of parents and externalizing problem behavior in kindergartners, and the possible influence of impulsiveness and the gender of the child on this relation. **Method:** There are 281 children and their primary caregiver examined. There were 144 boys ($M_{\text{age boys}} = 4.78$, $SD_{\text{age boys}} = .57$) and 137 girls ($M_{\text{age girls}} = 4.81$, $SD_{\text{age girls}} = .63$). The majority of these children (97.5%) had the Dutch ethnicity. The relations have been examined with a multiple hierarchical regression analysis. **Results:** Children with inconsistent parents show higher rates of externalizing behavior. Furthermore these higher rates of externalizing behavior were found in more impulsive children and boys show higher rates of externalizing behavior compared to girls. No relation has been found for power assertion with externalizing behavior. Also no interaction-effects between the discipline and gender and the discipline and impulsiveness on predicting externalizing behavior were found. **Conclusion:** Inconsistent parenting has been found to be related to more externalizing problems. There are no clear conclusions based on these results for the relation between power assertion of parents and externalizing behavior. Future research should find out which aspects of discipline correlates with externalizing behavior and which interaction-effects exist.

Keywords: power assertion, inconsistency, externalizing behavior, impulsiveness, gender, kindergartners

Externaliserende problematiek komt bij 12-14% van de kinderen voor en is hiermee het meest voorkomende psychische probleem bij kinderen (Miller-Lewis et al., 2006; Smeekens, Riksen, & Bakel, 2007). Deze problematiek kan, zowel op korte als op lange termijn, veel negatieve gevolgen voor kinderen hebben zoals mindere sociale vaardigheden, verslavingen, lagere schoolprestaties, agressie, lage populariteit en minder behulpzaam gedrag naar leeftijdsgenoten (Aunola & Nurmi, 2005; Bailey, Hill, Oesterle, & Hawkins, 2009; Hautmann et al., 2009; Thompson, Hollis, & Richards, 2003). Hoewel er veel onderzoek gedaan is naar externaliserende problematiek bij schoolgaande kinderen en adolescenten, blijft het onderzoek bij kleuters op dit gebied achter (Aunola & Numri, 2005; Miller-Lewis et al., 2006). Gezien de grote en langdurige negatieve gevolgen voor kinderen, is het van belang om deze problematiek zo goed en zo snel mogelijk te kunnen behandelen of zelfs voorkomen. Om dit te kunnen doen, is het van belang te onderzoeken hoe externaliserend gedrag tot stand komt en welke risicofactoren er benoemd kunnen worden. Met dit onderzoek wordt ingegaan op de rol van verschillende disciplinerings technieken, namelijk machtsuitoefening en inconsistentie, in het ontwikkelen van externaliserende problematiek.

Naast de rol van deze disciplineringsaspecten op externaliserend probleemgedrag zal er gekeken worden naar het effect van impulsiviteit en geslacht op deze relatie. Een hogere mate van impulsiviteit is namelijk een bewezen risicofactor voor externaliserend probleemgedrag (Leve, Kim, & Pears, 2005). Mogelijk worden kinderen met een hogere mate van impulsiviteit tevens meer beïnvloed door de disciplineringsaspecten van ouders. Daarnaast komt in verschillende onderzoeken naar voren dat jongens meer externaliserend gedrag vertonen dan meisjes. Om deze reden wordt in dit onderzoek ook naar de rol van geslacht gekeken, zodat nagegaan kan worden of jongens wellicht sterker reageren op disciplineringsaspecten, wat terug te zien is in hun hogere mate van externaliserend probleemgedrag. Kortom, er zal gekeken worden naar de samenhang tussen disciplineringsaspecten en externaliserend probleemgedrag, met impulsiviteit en geslacht als mogelijke moderatoren.

Relatie van opvoedingsstijl met externaliserende problematiek

Externaliserend probleemgedrag kan omschreven worden als gedrag dat naar buiten, op anderen, gericht is en bestaat onder andere uit Aandachtstekort Hyperactiviteitsstoornis (ADHD), Oppositioneel Opstandige gedragsstoornis (ODD) en Antisociale Gedragsstoornis (CD) (Hautmann et al., 2009). Het gaat hierbij om ongeremd gedrag en uitingen van een mindere sociale ontwikkeling (Aunola & Nurmi, 2005). Negatieve emoties worden op anderen gericht, vaak in de vorm van woede, agressie en frustratie. De onderontwikkelde zelfregulerende vaardigheden zijn een belangrijk kenmerk van kinderen met externaliserende

problematiek (Derryberry & Rothbart, 1997). Wanneer de zelfregulatie bij kinderen onderontwikkeld is, zijn zij minder in staat om hun gedrag intern te reguleren. Zij zijn meer afhankelijk van regels van buiten henzelf om hun gedrag te reguleren. Hierdoor speelt de opvoeding, het stellen van grenzen en regels, een grote rol in het al dan niet ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag.

Er zijn veel verschillende theorieën over opvoeding en opvoedingsstijlen. Eén van deze theorieën gaat uit van vier opvoedingsstijlen, omschreven in een raamwerk van warmte/ondersteuning en controle/disciplineringsstijlen (Maccoby & Martin, 1983; zoals geciteerd in Hoeve, Van der Laan, Gerris, & Dubas, 2009). De autoritatieve opvoedingsstijl wordt gekenmerkt door veel warmte en veel controle (Zhou et al., 2008). De autoritaire opvoedingsstijl heeft ook veel controle, maar daarnaast weinig warmte en ondersteuning. Dit is in tegenstelling tot een permissieve stijl, welke bepaald wordt door veel warmte maar weinig controle. De vierde opvoedingsstijl is verwaarlozend, waarbij geen warmte en geen controle is.

Dit onderzoek legt de focus op de controledimensie, waarbij gekeken zal worden naar de autoritaire en permissieve disciplineringsstijl van ouders. Er wordt gekeken naar belangrijke aspecten binnen deze disciplineringsstijlen. Voor de autoritaire disciplineringsstijl is er gekozen voor machtoefening, omdat dit in de literatuur wordt aangeduid als belangrijkste kenmerk binnen een autoritaire disciplineringsstijl (Thompson et al., 2003). Voor de permissieve disciplineringsstijl is er gekozen voor inconsistentie, aangezien een gebrek aan controle en een vrije opvoeding een belangrijk aspect is van een permissieve disciplineringsstijl (Zhou et al., 2008). Echter, er is eerst literatuurstudie gedaan naar de autoritaire en permissieve opvoedingsstijl in het algemeen. Vervolgens wordt dit teruggebracht tot de bovengenoemde aspecten.

Doordat er bij een permissieve opvoedingsstijl weinig controle is, kunnen er bij kinderen externaliserende problemen ontstaan (Bates, Dodge, Pettit, & Ridge, 1998; Parent et al., 2011; Rinaldi & Howe, 2012). Wanneer ouders een permissieve disciplineringsstijl toepassen, laten zij hun kinderen zelf beslissingen nemen en begeleiden zij hun kinderen niet om hun gedrag te reguleren. Kinderen krijgen op deze manier weinig feedback op hun gedrag en leren geen grenzen kennen. Hierdoor kunnen kinderen onverantwoordelijk worden en niet leren om rekening te houden met anderen. Gevolg hiervan is dat ze een gebrek hebben aan sociale verantwoordelijkheid en dat hun cognitieve ontwikkelingsniveau laag is. Dit alles kan leiden tot externaliserend probleemgedrag (Alizadeh, Abu Talib, Abdullah, & Mansor, 2011). Een belangrijk aspect van een permissieve opvoeding is inconsistentie. In de opvoeding wordt

inconsistentie gezien als ongelijke reacties op gelijk gedrag. Op gelijk gedrag van het kind volgt de ene keer een andere consequentie dan een andere keer (Gardner, 1989). Patterson (1982; zoals geciteerd in Gardner, 1989) beschrijft dat er clusters gedragingen bestaan binnen inconsistentie, zoals het ontbreken van regels en het niet controleren van het kind. Hier komt de link met permissieve opvoeding duidelijk naar voren. Hierbij laten ouders veel gedrag van het kind toe, stellen weinig of geen grenzen en is er een tekort aan regels en straffen. Een inconsistente opvoeding hangt tevens samen met meer externaliserende problematiek (Gardner, 1989). Kinderen leren niet wat de consequenties van hun gedrag zijn, omdat die de ene keer anders zijn dan de andere keer. Hierdoor gaan ze uitdagen en blijven proberen met het niet gewenste gedrag weg te komen, omdat dit in sommige gevallen blijkt te lukken. Ouders houden op deze manier met hun inconsistentie het probleemgedrag van het kind in stand (Gardner, 1989).

De autoritaire opvoedingsstijl wordt gekenmerkt door veel controle en disciplineren en weinig warmte en ondersteuning (Kaufman et al., 2000). Ouders die deze stijl hanteren, eisen strenge aanhankelijkheid voor hun regels, niet in discussie gaan over deze regels en willen discipline en gehoorzaamheid bereiken bij hun kinderen. Er is bij deze opvoeding sprake van sterke gedragscontrole (Aunola & Nurmi, 2005). Hierbij gaat het om de regulatie van het gedrag van het kind door strenge en consistente discipline. Een autoritaire disciplineringsstijl wordt vaak gekoppeld aan meer externaliserende problematiek (Lansford, Criss, Pettit, Dodge, & Bates, 2003; Zhou et al., 2008). Een reden hiervoor is dat de strenge controle zonder warmte het kind niet in staat stelt om regels te internaliseren. Kinderen volgen regels op, maar zijn niet in staat om hun gedrag intern, zonder de regels van ouders, te reguleren. Daarnaast roept het frequent gebruik van harde discipline een verhoogde negatieve emotionele spanning binnen het kind op en beperkt de emotieregulatie van het kind. In het huidige onderzoek wordt gekeken naar een belangrijk aspect van de autoritaire opvoeding, namelijk machtsuitoefening. Beschreven wordt dat het toepassen van macht, in de vorm van straffen, verbieden en het stellen van strikte regels die het kind geen bewegingsvrijheid toelaten, wordt aangeduid als machtsuitoefening en autoritaire controle (Groenendaal & Deković, 2000). Baumrind beschreef controle als een term die druk, indringendheid en dominantie bevat tegenover de acties van kinderen (Grusec, 2012). Controlerende ouders dwingen hun kinderen om te voldoen aan hun vragen, net zoals de autoritaire ouders. Uit de literatuur komt naar voren dat een sterke externe druk leidt tot extern gemotiveerd gedrag, en daardoor tot ongehoorzaamheid wanneer er geen toezicht is (Grolnick, 2012; Grusec, 2012). Samenvattend, zal in deze studie gekeken worden naar de samenhang van machtsuitoefening

en inconsistentie met externaliserend probleemgedrag.

Moderatie van relatie opvoeding - externaliserend probleemgedrag door impulsiviteit

Kindeigenschappen spelen een rol in het al dan niet ontwikkelen van externaliserende problematiek (Belsky & Pluess, 2009). Een belangrijk onderdeel van de eigenschappen van een kind is het temperament. Het temperament kan gezien worden als een verzameling karaktereigenschappen die een biologische basis heeft, stabiel is over tijd en die de manier bepaalt waarop kinderen omgaan met de omgeving (Van Aken, Junger, Verhoeven, Van Aken, & Deković, 2007). Impulsiviteit is een onderdeel van het temperament van een kind. Impulsievere kinderen handelen op een onnadenkende wijze en worden hierin geleid door hun verlangens en potentiële beloningen (Eisenberg et al., 2009). In dit onderzoek wordt gekeken naar de mate van impulsiviteit van kinderen en de eventuele rol die impulsiviteit heeft op de samenhang tussen de disciplineringsaspecten en externaliserende problematiek.

Er zijn twee modellen die een koppeling maken tussen temperament en probleemgedrag (Karreman, De Haas, Van Tuijl, Van Aken, & Deković, 2010). Het spectrummodel neemt aan dat probleemgedrag een uiterste is van het temperament van het kind en dat veel aspecten van probleemgedrag een zelfde onderliggende structuur laten zien als het normale bereik van temperamentskenmerken. Het tweede model, het diathese-stress model, neemt aan dat bepaalde typen temperament voorspellend zijn voor probleemgedrag, vooral in bepaalde stressvolle contexten (Karreman et al., 2010). Dit model betreft daarmee tevens de context in het voorspellen van gedragsproblemen (Kiff, Legua, & Zalewski, 2011).

Uit onderzoek is gebleken dat de relatie tussen opvoeding en gedragsproblemen beïnvloed wordt door het temperament. Impulsievere kinderen zijn kwetsbaarder voor nadelige gevolgen van een negatieve opvoedingsstijl en daarmee ook voor de mate van disciplineren, dan minder impulsieve kinderen (Kiff et al., 2011). Uit onderzoek blijkt dat impulsievere kinderen baat hebben bij een consistente, gevoelige opvoeding met een hoge mate van gedragscontrole die niet hard of negatief is (Belsky & Pluess, 2009). Door het uitvoeren van controle op een positieve, consistente manier, krijgt het kind minder mogelijkheden om externaliserend gedrag te vertonen (Bailey et al., 2009). Bij oudere kinderen is al gebleken dat inconsistente ouderlijke discipline het sterkst wordt gerelateerd aan externaliserende problematiek voor sterk impulsieve kinderen (Leve et al., 2005). In dit onderzoek wordt gekeken naar kleuters. Verwacht wordt dat een inconsistente opvoeding bij impulsievere kleuters tevens leidt tot meer externaliserende problematiek dan bij minder impulsieve kleuters. Deze kleuters ervaren dan geen controle en mede door hun impulsiviteit, zal de externaliserende problematiek toenemen. In dit onderzoek wordt daarmee de focus

gelegd op het diathese-stress model, aangezien verwacht wordt dat de samenhang tussen impulsiviteit en omgeving een voorspeller is voor externaliserende problematiek.

Wanneer ouders veel macht uitoefenen bij impulsievere kinderen, zal dit de externaliserende problematiek vergroten (Kiff et al., 2011). Impulsieve kinderen zijn namelijk kwetsbaar voor de effecten van harde ouderlijke controle. Doordat er strikte regels zijn, leert het kind niet zijn eigen gedrag te controleren, maar volgt het slechts de regels. Wanneer de ouders dan geen zicht hebben op het kind, zal dit kind meer externaliserende problematiek vertonen, mede veroorzaakt door de hoge mate van impulsiviteit.

In het huidige onderzoek wordt bekeken of impulsiviteit van invloed is op de samenhang tussen de disciplineringsaspecten, machtsuitoefening en inconsistentie, en externaliserende problematiek. Op basis van eerder onderzoek wordt verwacht dat de samenhang tussen machtsuitoefening en inconsistentie aan de ene kant en externaliserend probleemgedrag aan de andere kant, sterker zal zijn voor impulsievere kinderen (Kiff et al., 2011; Leve et al., 2005).

Moderatie van relatie opvoeding- externaliserend probleemgedrag door geslacht

In de literatuur komt naar voren dat jongens meer externaliserend gedrag laten zien dan meisjes (Karreman, Van Tuijl, Van Aken, & Deković, 2009; Leve et al., 2005; Smeekens et al., 2007). Echter, terwijl jongens een hoger niveau van externaliserend probleemgedrag laten zien, vertoont het ontwikkelingspatroon van dit probleemgedrag geen verschillen met het patroon van meisjes (Prinz, 2004). Jongens hebben een hoger beginpunt wanneer men het heeft over externaliserend probleemgedrag, maar dit gedrag ontwikkelt zich hetzelfde als bij meisjes. De vraag is nu of er voor het externaliserende probleemgedrag van jongens andere voorspellers gevonden worden dan voor het externaliserend probleemgedrag van meisjes.

Bij jongens is er een direct verband te zien tussen een opvoedingsstijl waarbij veel machtsuitoefening voorkomt en externaliserende problematiek, waar dit verband bij meisjes alleen te zien is als er ook sprake is van een persoonlijke kwetsbaarheidsfactor, bijvoorbeeld een hoge mate van impulsiviteit (Karreman et al., 2009). Dit verschil kan mede verklaard worden door de reacties uit de omgeving op kinderen die externaliserend probleemgedrag vertonen. Het zou kunnen zijn dat ouders eerder reageren op het externaliserende probleemgedrag bij meisjes (Karreman et al., 2009). Waar bij meisjes meer gestimuleerd wordt om problemen met goede communicatie op te lossen, worden jongens minder tot communiceren gestimuleerd (Leve et al., 2005). Hierdoor laten jongens eerder externaliserend probleemgedrag zien, omdat zij niet geleerd hebben hun problemen op te lossen met behulp

van communiceren. Daarentegen worden meisjes meer gestimuleerd om over hun problemen te praten en hierdoor laten zij minder externaliserend probleemgedrag zien als reactie op veel machtsuitoefening in de opvoeding. Machtsuitoefening heeft op deze manier een negatievere samenhang met het probleemgedrag bij jongens dan bij meisjes.

Een andere reden voor dit verschil in samenhang is het verschil in impulsiviteit tussen jongens en meisjes. Een impulsiever temperament bij jongens dan bij meisjes kan een reden zijn dat jongens meer externaliserend probleemgedrag vertonen bij een opvoedingsstijl met veel machtsuitoefening (Karreman et al., 2009). Deze verhoogde impulsiviteit bij jongens kan bij een hoge mate van machtsuitoefening leiden tot een verschil tussen jongens en meisjes. Wanneer beiden met strenge regels te maken krijgen, zijn meisjes op momenten waarop deze regels even niet uitgeoefend worden, minder impulsief en wellicht ook beter in staat hun eigen gedrag te reguleren, terwijl jongens daar meer moeite mee hebben (Parent et al., 2011). In het huidige onderzoek worden geslacht en impulsiviteit tegelijk als voorspeller meegenomen. Hierdoor kan gekeken worden naar de unieke invloed op de samenhang tussen disciplineren en externaliserend probleemgedrag van deze voorspellers.

Uit eerder onderzoek komen wisselende resultaten naar voren wat betreft de invloed van geslacht op de samenhang tussen een inconsistente disciplineringsstijl en externaliserende problematiek. Aan de ene kant wordt gevonden dat een inconsistente disciplineringsstijl alleen bij jongens tot meer externaliserend probleemgedrag leidt (Parent et al., 2011). Aan de andere kant wordt deze relatie ook voor meisjes gevonden (Gryckowski, Jordan, & Mercer, 2010). Dit verschil in de mate van invloed van inconsistentie in de opvoeding tussen jongens en meisjes, kan te maken hebben met zelfregulatieprocessen die bij meisjes meer ontwikkeld zijn dan bij jongens (Parent et al., 2011). In dit onderzoek wordt verwacht dat wanneer jongens en meisjes beiden te maken krijgen met inconsistentie, jongens meer externaliserend probleemgedrag laten zien dan meisjes. Dit omdat meisjes in het algemeen over meer zelfregulatie beschikken. Deze verminderde zelfregulatie bij jongens leidt op deze momenten tot meer externaliserend probleemgedrag. Kortom, uit onderzoek is gebleken dat jongens meer externaliserend probleemgedrag vertonen en meer worden beïnvloed door een opvoedingsstijl gekenmerkt door machtsuitoefening en inconsistentie.

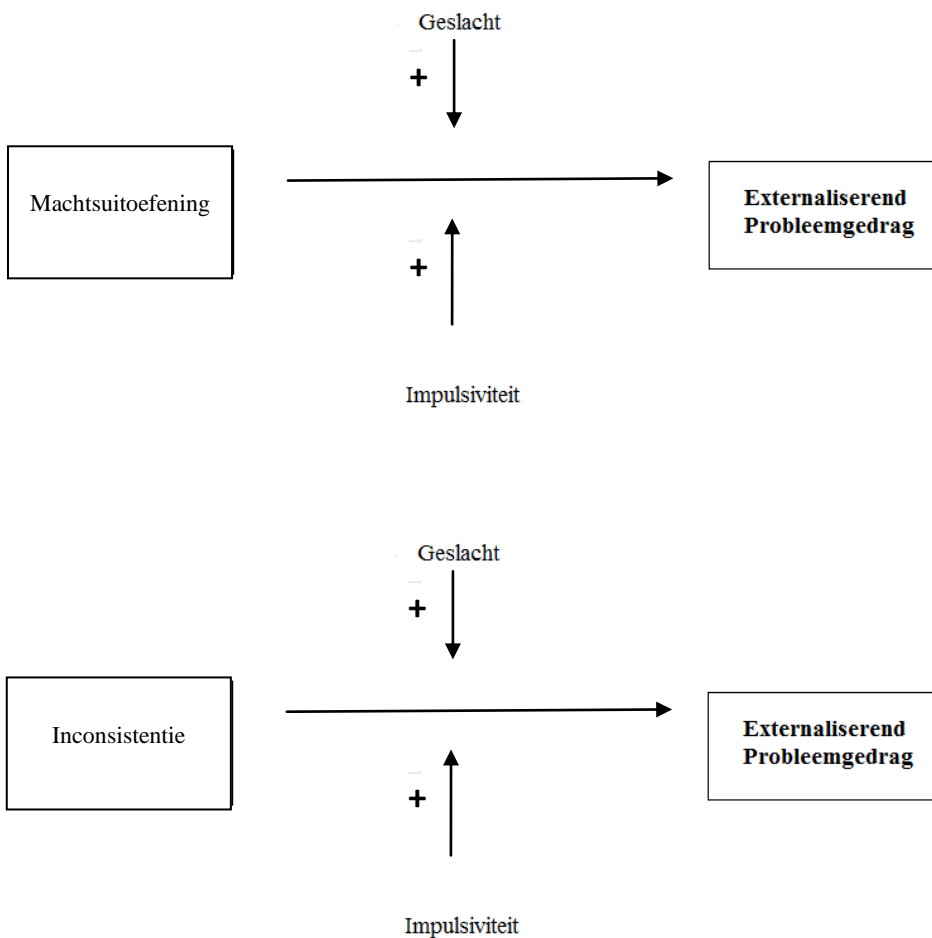
Samenvattend, de onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt: “Is de samenhang tussen machtsuitoefening en inconsistentie in de opvoeding enerzijds en externaliserende problematiek anderzijds bij kleuters sterker voor impulsievere kleuters dan voor minder impulsieve kleuters en sterker voor jongens dan voor meisjes?” (zie Figuur 1). Verwacht wordt dat er een positieve relatie bestaat tussen machtsuitoefening en externaliserende

problematiek bij kleuters. Daarnaast wordt verwacht dat deze relatie sterker is voor impulsievere kleuters en sterker is voor jongens dan voor meisjes. Voor een inconsistente disciplineringsstijl wordt tevens een positieve relatie verwacht met externaliserende problematiek. Verwacht wordt dat deze relatie sterker is voor impulsievere kleuters en sterker is voor jongens dan voor meisjes.

Methode

Participanten en steekproefbeschrijving

Aan dit onderzoek deden 281 kinderen en hun ouders mee. Van deze 281 kinderen waren er 144 jongens ($M_{\text{leeftijd jongens}} = 4.78$, $SD_{\text{leeftijd jongens}} = .57$, range = 3.67 - 6.01) en 137 meisjes ($M_{\text{leeftijd meisjes}} = 4.81$, $SD_{\text{leeftijd meisjes}} = .63$, range = 3.79 - 7.20) en had 97.5% een Nederlandse nationaliteit. De kinderen zaten in groep 1 ($N=118$), groep 2 ($N=113$) en groep 1/2 ($N=35$) van het reguliere basisonderwijs. Van elk kind is de vragenlijst van de primaire opvoeder meegenomen. Deze bestond uit 254 moeders ($M_{\text{leeftijd moeders}} = 37.52$, $SD_{\text{leeftijd moeder}} =$

Figuur 1. Schematische weergave van de verwachte relaties.

4.41, range = 21.55 – 47.88) en 25 vaders ($M_{\text{leeftijd vaders}} = 41.89$, $SD_{\text{leeftijd vaders}} = 5.85$, range = 34.24 – 56.39). De meerderheid (96.1%) bezat de Nederlandse nationaliteit. De percentages van de opleidingsniveaus van de ouders waren als volgt: middelbare school/LBO (8.6%), MBO (17.9%), HBO (38.6%), WO (35.4%). Het jaarlijks inkomen was laag (< €60.000) voor 35.4%, gemiddeld (€60.000 tot €105.000) voor 33.9% en hoog (> €105.000) voor 13.2%. Van de deelnemende ouders wilden 17.5% geen informatie geven over het inkomen.

De ouders zijn via de school van de kinderen geïnformeerd over het onderzoek en konden vrijwillig deelnemen aan het onderzoek. Deze scholen zijn via een random steekproef geselecteerd. De kinderen zijn geworven in het regulier basisonderwijs in de regio Utrecht. Kinderen op scholen buiten de regio Utrecht en kinderen met een verstandelijke beperking zijn uitgesloten van het onderzoek. Er is sprake van een clustersteekproef, aangezien de ouders benaderd zijn via scholen. Uit de poweranalyse komt een power van .99 (gegeven alpha van .05 en verwachting van een klein effect), wat inhoudt dat als het verwachte effect bestaat in de populatie, dit onderzoek dan 99% kans heeft dit te vinden in de steekproef (Faul, Erdfelder, Buchner, & Lang, 2009). De groep missing data verschilt niet significant van de complete data op de onderzochte variabelen ($p > .05$).

Operationalisering concepten en meetinstrumenten

Inconsistentie: De mate van inconsistentie wordt gemeten aan de hand van acht items over consistentie in de Parental Dimensions Inventory/Vragenlijst Opvoedings-Dimensies (PDI; Power, 1993). Een voorbeelditem voor het meten van inconsistentie is: ‘Soms duurt het zo lang voordat ik de kans krijg te reageren op een overtreding van mijn kind dat ik het gewoon laat zitten.’ Hierbij kunnen ouders een antwoord kiezen tussen helemaal mee eens (score zes) en helemaal mee oneens (score één). Vier van de acht items moeten gehercodeerd worden, waardoor een hogere score op deze schaal meer inconsistentie in de opvoeding betekent. De Cronbach’s alpha is .67. De validiteit van deze vragenlijst is nog niet vastgesteld.

Machtsuitoefening: De mate van machtsuitoefening wordt gemeten aan de hand van vier items over machtsuitoefening in de PDI. Een voorbeeldvraag is: ‘Uw kind is naar buiten gegaan zonder zijn/haar speelgoed op te ruimen, zoals u gevraagd had’. Hierbij moeten ouders van drie disciplineringsmaatregelen (stem verheffen, fysiek straffen en onthouden van privileges/kind een extra taakje geven) aangeven hoe waarschijnlijk het is dat zij zo zullen reageren. Hierbij lopen de scores van score één, zeer onwaarschijnlijk, tot score vijf, zeer

waarschijnlijk. Hoe hoger de score op deze schaal is, hoe meer machtsuitoefening er is in de opvoeding. Hier is geen hercodering nodig. De Cronbach's alpha van deze schaal is .77.

Impulsiviteit: Dit is een onderdeel van het temperament van het kind en betreft onderdrukken van gedrag, reactiviteit en intensiteit en snelheid van reacties op prikkels in de omgeving. In dit onderzoek wordt impulsiviteit gemeten met behulp van zes items over impulsiviteit van de Children's Behavior Questionnaire Short Form (CBQ-SF, Rothbart, Ahadi, Hershey, & Fisher, 2001). Eén van de items voor het meten van impulsiviteit is: 'Stort zich meestal op een activiteit zonder erbij na te denken', waarbij ouders een antwoord kiezen tussen helemaal niet van toepassing (score één) en volledig van toepassing (score zeven). Wanneer ouders een bepaalde gedraging nooit bij hun kind hebben gezien, kan dat ook aangegeven worden. Doordat drie van de zes items gehercodeerd worden, betekent een hogere score op deze schaal, een hogere mate van impulsiviteit in een kind. De validiteit van de CBQ-SF is voldoende (Rothbart et al., 2001). De Cronbach's alpha van deze schaal is .75.

Externaliserende problematiek: Dit wordt gemeten met behulp van negentien items over agressief gedrag van de Child Behavior Checklist 1½-5 (CBCL, Achenbach & Rescorla, 2000). Een voorbeelditem waarmee de mate van externaliserende problematiek wordt gemeten is: 'Vecht veel'. Ouders kunnen dit item beantwoorden met nul (helemaal niet), één (een beetje of soms) of twee (duidelijk of vaak). Hoe hoger de score op deze schaal is, hoe meer externaliserende problematiek bij het kind gezien wordt. Hiervoor is geen hercodering nodig. De nieuwste versie van deze vragenlijst is nog niet beoordeeld, maar de vorige versie is door COTAN (1999) op betrouwbaarheid als voldoende beoordeeld en op validiteit als voldoende tot goed. De Cronbach's alpha van deze schaal is .89.

Procedure

De gegevens worden verzameld met behulp van anonieme online vragenlijsten, ingevuld door ouders. Aangezien deze gegevens op één meetmoment verzameld worden, is er sprake van een cross-sectioneel onderzoek.

Data-analyse

De gemiddelde schaalscores worden berekend door het gemiddelde van de itemsscores te nemen. Middels een factoranalyse wordt bekeken welke items samen genomen kunnen worden voor de nieuwe schalen. De betrouwbaarheid van de nieuwe schaal wordt vervolgens bekeken. Items worden waar nodig gehercodeerd, zodat een hogere score op het item correspondeert met een hogere score op de schaal.

Nadat de schalen samengesteld zijn, zal er gecontroleerd worden op alle voorwaarden voor de hiërarchische multiële regressie, inclusief missing data. Daarnaast worden de

gemiddelde schaalscores gecentreerd. De interactie-variabelen worden gecreëerd door het product te nemen van de gecentreerde schaalgemiddelden. Als aan alle voorwaarden voldaan is, zal er een hiërarchische multipole regressie worden uitgevoerd om te onderzoeken hoe de disciplineringsaspecten van invloed zijn op externaliserend probleemgedrag en of deze relatie beïnvloed wordt door de mate van impulsiviteit en door het geslacht van kleuters. De afhankelijke variabele hierbij is het externaliserend probleemgedrag van kleuters. In blok 1 worden de hoofdeffecten ingevoerd, namelijk machtsuitoefening, inconsistentie, geslacht en impulsiviteit. In blok 2 worden de interactie-effecten tussen de disciplineringsaspecten en geslacht en de disciplineringsaspecten en impulsiviteit in het voorspellen van externaliserend probleemgedrag toegevoegd. Er wordt een alpha gehanteerd van .05. Bij significante interactie-effecten is er sprake van een moderatie op de verbanden door geslacht of impulsiviteit. Indien deze significante interactie-effecten gevonden worden, zullen er vervolgtoltsen gedaan worden waarin de verbanden tussen disciplineringsaspecten en externaliserend probleemgedrag worden geschat voor jongens en meisjes en voor kinderen met een lagere of hogere mate van impulsiviteit (Preacher, Curran & Bauer, 2006).

Resultaten

In tabel 1 worden de beschrijvende statistieken en de correlaties weergegeven. De correlaties zijn laag, wat betekent dat de verschillende voorspellers weinig met elkaar samenhangen. Enkel de correlaties van externaliserende problematiek met de voorspellers zijn, op machtsuitoefening na, significant. Dit betekent dat inconsistente ouders en ouders van impulsievere kinderen, meer externaliserend probleemgedrag rapporteren. Het enige significante negatieve verband is gevonden tussen geslacht en externaliserend probleemgedrag, wat inhoudt dat ouders van jongens meer externaliserend probleemgedrag rapporteren. De gemiddelden van machtsuitoefening en inconsistentie in deze steekproef zijn relatief laag, wat wil zeggen dat de ouders in deze steekproef weinig machtsuitoefening en inconsistentie laten zien in hun opvoeding. De score van de kinderen in deze steekproef is gemiddeld op impulsiviteit. De score op externaliserende problematiek is relatief laag, wat betekent dat de kinderen in deze steekproef relatief weinig externaliserend probleemgedrag vertonen. Er is gecontroleerd op de voorwaarden voor de hiërarchische multipole regressie. Om aan alle voorwaarden te voldoen, zijn een aantal uitschieters aangepast tot drie standaarddeviaties boven of onder het gemiddelde, afhankelijk of de score naar boven of naar beneden uitschoot. Het betrof vier participanten met een hoge score op inconsistentie, één participant met een lage score op machtsuitoefening en drie participanten met een hoge score op externaliserend probleemgedrag. Hiermee is er voldaan aan alle voorwaarden.

Om te kijken welk deel van de variantie van externaliserend probleemgedrag verklaard kan worden door de voorspellers, is een hiërarchische multiële regressieanalyse uitgevoerd. Bij stap één van de hiërarchische multiële regressie zijn machtsuitoefening, inconsistentie, impulsiviteit en geslacht ingevoerd. Deze vier voorspellers verklaren samen 13% van de variantie in externaliserend probleemgedrag ($R^2=.13$, $F(4, 213) = 7.94$, $p < .01$). Bij stap twee zijn de interactie-effecten ingevoerd, welke 1,9% van de variantie extra verklaren ($\Delta R^2=.02$, $\Delta F(4, 209) = 1.19$, $p = .32$). Doordat er geen significante waarde is gevonden, voegen deze interactie-effecten niets extra toe aan het model. Alle variabelen samen verklaren 14,9% van de variantie op externaliserend probleemgedrag ($R^2=.15$, $F(8, 209) = 4.58$, $p < .01$).

De ongestandaardiseerde (B) en gestandaardiseerde (β) regressiecoëfficiënten en de significantie voor elke voorspeller in elke stap in de hiërarchische multiële regressieanalyse staan gerapporteerd in Tabel 2. Hieruit komt naar voren dat jongens hoger scoren op externaliserend probleemgedrag dan meisjes. Verder hangt een hogere score op impulsiviteit samen met een hogere score op externaliserende problematiek. Impulsievere kinderen vertonen meer externaliserende problematiek. Tevens blijken kinderen van inconsistente ouders, meer externaliserend probleemgedrag te vertonen. Deze drie relaties zijn significant bevonden. Opgemerkt moet worden dat voor al deze relaties geldt dat er sprake is van een

Tabel 1

Correlaties, Gemiddelden en Standaarddeviaties voor machtsuitoefening, inconsistentie, impulsiviteit, geslacht en externaliserende problematiek

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Machtsuitoefening	-				
2. Inconsistentie	.12	-			
3. Impulsiviteit	.05	.06	-		
4. Geslacht ¹	.08	-.03	.05	-	
5. Ext. Problematiek	.10	.19**	.23**	-.13*	-
<i>N</i>	235	240	277	281	209
<i>M</i>	2.27	2.42	4.03		0.52
<i>SD</i>	0.48	0.69	1.10		0.32

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

¹ De correlaties met geslacht zijn punt-biseriële correlaties.

relatief zwakke samenhang. Impulsiviteit heeft de grootste invloed op externaliserende problematiek, gevolgd door inconsistentie en daarna het geslacht. De samenhang van machtsuitoefening met externaliserende problematiek bleek niet significant. De in stap twee toegevoegde interactie-effecten hebben geen significante invloed op externaliserende problematiek. Dit betekent dat de samenhang tussen de disciplineringsaspecten en externaliserende problematiek niet afhangt van impulsiviteit of geslacht.

Discussie en conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar de samenhang van machtsuitoefening en inconsistentie met externaliserend probleemgedrag. Daarnaast is de invloed van impulsiviteit en geslacht als moderatoren van de relatie tussen de disciplineringsaspecten en externaliserend probleemgedrag opgenomen. Er werd verwacht dat impulsievere kinderen een sterker verband zouden vertonen tussen de disciplineringsaspecten van ouders en het externaliserende probleemgedrag. Ook werd verwacht dat jongens een sterker verband zouden laten zien tussen de disciplineringsaspecten van ouders en externaliserend probleemgedrag dan meisjes.

Uit de resultaten is gebleken dat een opvoeding waarbij inconsistentie veel voorkomt, samenhangt met een hogere mate van externaliserende problematiek. Dit is in overeenstemming met de hiervoor opgestelde hypothesen en met eerdere onderzoeken (Parent

Tabel 2.

Hiërarchische multiële regressie-analyse van machtsuitoefening, inconsistentie, impulsiviteit en geslacht op externaliserende problematiek.

Variabele	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>p</i>	β
<i>Stap 1</i>				
Machtsuitoefening	.08	.04	.06	.12
Inconsistentie	.09	.03	.01	.18
Impulsiviteit	.06	.02	.00	.21
Geslacht	-.11	.04	.01	-.17
<i>Stap 2</i>				
Machtsuitoefening x Impulsiviteit	-.01	.04	.81	-.02
Machtsuitoefening x Geslacht	-.07	.09	.40	-.06
Inconsistentie x Impulsiviteit	.02	.03	.54	.04
Inconsistentie x Geslacht	-.11	.06	.07	-.12

et al., 2011; Rinaldi & Howe, 2012). In de literatuur is gevonden dat een inconsistente opvoedingsstijl zou samenhangen met meer externaliserende problematiek, doordat ouders weinig controle over hun kind uitoefenen. Wanneer ouders inconsistent reageren, laten zij hun kinderen zelf beslissingen maken en leren zij hun kinderen niet om hun gedrag te reguleren (Alizadeh et al., 2011). Bij een inconsistente disciplineringsstijl van ouders, leren kinderen niet wat de consequenties zijn van hun gedrag (Gardner, 1989). Doordat kinderen gaan uitdagen, houden ouders op deze inconsistente manier het probleemgedrag van het kind in stand.

De verwachte relatie tussen een opvoedingsstijl met veel machtsuitoefening en externaliserende problematiek is, in tegenstelling tot de verwachtingen, niet gevonden. Hier kunnen verschillende redenen voor worden aangehaald. Ten eerste kunnen ouders sociaal wenselijk hebben geantwoord, zowel op vragen over externaliserend problematiek, als op vragen over machtsuitoefening. Ouders geven niet graag aan wanneer er problemen zijn in de opvoeding of met het kind. Hierdoor kunnen scores veel lager uitvallen dan daadwerkelijk het geval is (Larsen & Buss, 2010). Een reden dat ouders niet graag aangeven dat er veel machtsuitoefening is, is vanwege het negatieve oordeel. Echter, de mate van sociale wenselijkheid is zo klein mogelijk gehouden door de anonimiteit van de vragenlijsten. Ten tweede blijkt uit de literatuur dat er twee vormen van machtsuitoefening zijn, confronterend en dwingend (Baumrind, 2012). Een dwingende machtsuitoefening, wat verwijst naar een autoritaire disciplineringsstijl, leidt tot schade in de ontwikkeling van het kind en probleemgedrag. Een confronterende machtsuitoefening past bij een autoritatieve disciplineringsstijl en heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van het kind. In dit onderzoek is hier geen scheiding in gemaakt, waardoor beide zijn meegenomen. Hierdoor zijn zowel de dwingende als de confronterende machtsuitoefening door elkaar heen gemeten. Dit kan een reden zijn dat de verwachte resultaten niet gevonden zijn. In toekomstig onderzoek zal machtsuitoefening gecategoriseerd moeten worden in dwingende en confronterende machtsuitoefening. Tot slot zal vervolgonderzoek zich meer moeten richten op de gehele autoritaire opvoedingsstijl en ook warmte in de opvoeding meenemen in het onderzoek. Wanneer warmte wordt meegenomen, zullen veel ouders die hoog scoren op machtsuitoefening wellicht bij autoritatief ingedeeld worden, vanwege een gelijktijdig hoge score op warmte. Enkel de ouders die hoog scoren op machtsuitoefening en laag op warmte, komen dan in de autoritaire groep terecht. De samenhang van autoritaire opvoeding met externaliserend probleemgedrag zou dan hoger uit kunnen komen.

Naast de disciplineringsaspecten als hoofdeffecten is ook gekeken naar het geslacht en impulsiviteit als voorspellers van externaliserend probleemgedrag. Hieruit is gebleken dat

impulsievere kinderen meer externaliserend probleemgedrag laten zien. Daarnaast laten jongens meer externaliserend probleemgedrag zien dan meisjes. Dit komt overeen met de verwachtingen vanuit de literatuur (Karreman et al., 2009; Karreman et al., 2010).

De verwachte interactie-effecten tussen de disciplineringsaspecten en geslacht voor externaliserend probleemgedrag zijn niet gevonden in het huidige onderzoek. Er kan geconcludeerd worden dat de mate van disciplineren geen andere invloed heeft op jongens dan op meisjes, waardoor jongens meer externaliserende problematiek zouden laten zien. Ditzelfde geldt voor de invloed van impulsiviteit. Bepaalde disciplineringsaspecten van ouders hebben geen dusdanige invloed op impulsievere kinderen dat deze meer externaliserend probleemgedrag zouden vertonen dan minder impulsieve kinderen. Deze uitkomst is in tegenstelling met de verwachtingen en met eerder onderzoek, waarin beschreven wordt dat externaliserend probleemgedrag juist af lijkt te hangen van het samenspel tussen temperament en opvoeding (Belsky, Hsieh, & Crnic, 1998). Er zijn verschillende redenen te bedenken waarom de verwachte interactie-effecten niet gevonden zijn. Ten eerste kan het zo zijn dat er over het geheel genomen weinig externaliserend probleemgedrag voorkomt in deze steekproef met een gemiddelde van .52 op een schaal van 0-2. Hierdoor meet de steekproef niet het hele continuüm van externaliserende problematiek, maar enkel een gedeelte met, in verhouding, weinig externaliserende problematiek. De verwachte interactie is in dit geval moeilijk te vinden, omdat er slechts sprake is van een lage mate van externaliserende problematiek. Een tweede verklaring voor het niet vinden van de interactie-effecten is te vinden in de verklaarde variantie door de hoofdeffecten. Er is een samenhang gevonden tussen de impulsiviteit van een kleuter en externaliserende problematiek. Ook voor geslacht met externaliserende problematiek is een samenhang gevonden. Doordat deze samenhang al bestaat kan het zo zijn dat het interactie-effect geen extra variantie meer verklaard bovenop de verklaarde variantie van de hoofdeffecten (Leve et al., 2005). Een derde reden kan gevonden worden wanneer het diathese-stress model wordt bekeken. Dit model beschrijft dat een bepaald type temperament voorspellend kan zijn voor probleemgedrag, vooral in bepaalde stressvolle contexten. (Karreman et al., 2010). Uit onderzoek is gebleken dat impulsiviteit bij kinderen een kwetsbaarheidsfactor is voor het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag (Karreman et al., 2010). Wat dat betreft is het onderzoeken van de invloed van impulsiviteit op de samenhang tussen disciplineren en externaliserend probleemgedrag van wezenlijk belang. Een verklaring voor het niet vinden van deze interactie-effecten kan zijn dat de kleuters in deze steekproef niet erg impulsief, en dus niet erg kwetsbaar, waren, of dat de omgeving niet stressvol genoeg was om de interactie-

effecten daadwerkelijk te kunnen vinden. Dit is goed voor te stellen wanneer gekeken wordt naar de manier van werven. Ouders deden vrijwillig mee en het is aannemelijk dat gezinnen waarin de omgeving wel erg stressvol is of de kinderen kwetsbaarder zijn, niet wilden deelnemen aan dit onderzoek.

Bij het huidige onderzoek zijn enkele kanttekeningen te plaatsen. Als eerste kan het bovengenoemde probleem met betrekking tot de inhoud van de disciplineringschalen genoemd worden. Vervolgonderzoek zou hier meer aandacht aan moeten schenken. Ten tweede is er in dit onderzoek geen onderscheid gemaakt tussen vaders en moeders. Hiervoor is gekozen omdat er te weinig vaders meededen om als aparte groep te analyseren. Echter, uit theorie is gebleken dat de opvoeding tussen vaders en moeders vaak verschilt in warmte en controle (Hoeve et al., 2009). Moeders voeden meer emotioneel op, terwijl vaders meer instrumenteel opvoeden. Voor vervolgonderzoek is het interessant om te kijken welke verschillen worden gevonden tussen vaders en moeders op de samenhang van opvoedingsstijl met externaliserende problematiek en de interactie-effecten met geslacht en impulsiviteit. Ten derde brengen leerkrachten veel tijd door met kinderen, in zowel gestructureerde als ongestructureerde situaties. De kleutertijd is een periode van veel veranderingen en grote ontwikkelingsprongen, met name de sociale en cognitieve ontwikkeling gaan sterk vooruit door de overgang naar school (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000). Doordat kinderen in deze periode sterk ontwikkelen en veranderen en leerkrachten de kinderen veel zien, is het belangrijk om leerkrachten mee te nemen in onderzoeken. Door hen als informant mee te nemen in de beoordeling van de mate van externaliserend probleemgedrag en impulsiviteit, kan hiervan wellicht een completer beeld gevormd worden. Dit kan van invloed zijn op de gevonden relatie tussen de opvoedingsstijl van ouders en het probleemgedrag bij het kind. Als laatste is het belangrijk te beseffen dat opvoedingsstijl en externaliserende gedragsproblemen bij kinderen een wederzijdse invloed op elkaar hebben (Zhang, Chen, Zhang, Zhou, & Wu, 2008). Negatief gedrag van kinderen kan er bijvoorbeeld toe leiden dat ouders een negatievere opvoedingsstijl hanteren. Echter, deze negatievere opvoedingsstijl leidt weer tot negatiever gedrag van het kind. Deze bi-directionaliteit is ook in ander onderzoek bekeken. Hier werd gevonden dat externaliserend probleemgedrag bij peuters wel invloed heeft op de opvoeding van ouders, maar andersom niet (Verhoeven, Junger, Van Aken, Deković, & Van Aken, 2010). Kortom, het is lastig om oorzaak en gevolg van elkaar te scheiden. Met dit onderzoek, waarin gekeken wordt naar samenhang, kunnen oorzaak en gevolg niet uit elkaar gehaald worden, omdat er geen sprake is van een longitudinaal of experimenteel onderzoek.

Naast kanttekeningen zijn er ook sterke punten te noemen aan dit onderzoek. Aan dit

onderzoek deed een redelijk grote groep mensen mee. Deze groep bestond uit voornamelijk hoogopgeleide Nederlanders, waardoor de conclusies uit dit onderzoek generaliseerbaar zijn voor deze groep. Daarnaast draagt dit onderzoek bij aan de wetenschappelijke kennis over de samenhang tussen disciplineringsaspecten en externaliserend probleemgedrag. Verder worden veel aanbevelingen voor verder onderzoek gedaan, waar in de toekomst mee verder kan worden gegaan.

Voor de klinische praktijk is het belangrijk om beter zicht te krijgen op de samenhang van machtsuitoefening en inconsistentie op externaliserend probleemgedrag bij kleuters, omdat op deze manier de negatieve gevolgen zowel op de korte als op de lange termijn zoveel mogelijk beperkt of zelfs voorkomen kunnen worden. Een belangrijke bevinding in dit onderzoek is dat een inconsistente opvoedingsstijl samenhangt met externaliserend probleemgedrag, dus lijkt het van belang dat ouders consequent zijn in de opvoeding. Echter, hier moet verder onderzoek naar worden gedaan om dit te bevestigen.

Geconcludeerd kan worden dat een opvoedingsstijl waarbij inconsistentie veel voorkomt, samenhangt met meer externaliserend probleemgedrag bij het kind. Daarnaast hangt een hogere mate van impulsiviteit samen met meer externaliserende problematiek. Tevens vertonen jongens meer externaliserend probleemgedrag dan meisjes. Het verwachte verband tussen een opvoedingsstijl waarbij machtsuitoefening veel voorkomt en externaliserende problematiek is niet gevonden. De samenhang tussen disciplineringsaspecten en externaliserend probleemgedrag hangt niet af van impulsiviteit of geslacht van het kind. Vervolgonderzoek zal zich moeten richten op opvoedingsstijlen in het algemeen, waarbij naast disciplineren ook gekeken wordt naar de mate van warmte. Met deze informatie kan in de toekomst in de praktijk gewerkt worden aan een betere afstemming tussen opvoeding en het voorkomen van externaliserend probleemgedrag.

Referenties

- Achenbach, T., & Rescorla, L. (2000). *Manual for the ASEBA Preschool Forms and Profiles*. Burlington: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families.
- Alizadeh, S., Abu Talib, M. B., Abdullah, R., & Mansor, M. (2011). Relationship between parenting style and children's behavior problems. *Asian Social Science*, 7, 195-200. doi: 10.5539/ass.v7n12p195
- Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144-1159. doi: 0009-3920/2005/7606-0002
- Bailey, J. A., Hill, K. G., Oesterle, S., & Hawkins, J. D. (2009). Parenting practices and problem behavior across three generations: Monitoring, harsh discipline and drug use in the intergenerational transmission of externalizing behavior. *Developmental Psychology*, 45, 1214-1226. doi: 10.1037/a0016129
- Baumrind, D. (2012). Differentiating between confrontive and coercive kinds of parental power-assertive disciplinary practices. *Human Development*, 55, 35-51. doi: 10.1159/000337962
- Bates, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Ridge, B. (1998). Interaction of temperamental resistance to control and restrictive parenting in the development of externalizing behavior. *Developmental Psychology*, 34, 982-995. doi: 10.1037/0012-1649.34.5.982
- Belsky, J., & Pluess, M. (2009). Beyond diathesis stress differential susceptibility to environmental influences. *Psychological Bulletin*, 135, 885-908. doi: 10.1037/a0017376
- Belsky, J., Hsieh, K.-H., & Crnic, K. (1998). Mothering, fathering, and infant negativity as antecedents of boys' externalizing problems and inhibition at age 3 year: Differential susceptibility to rearing experience? *Development and Psychopathology*, 10, 301-319.
- Berger, A., Kofman, O., Livneh, U., & Henik, A. (2007). Multidisciplinary perspectives on attention and the development of self-regulation. *Progress in Neurobiology*, 82, 256-286.
- Boisvert, D., & Wright, J. P. (2008). Non-shared environmental influences on sibling differences in externalizing problem behavior. *Criminal Justice and Behavior*, 35, 863-878. doi: 10.1177/0093854808318495
- Derryberry, D., & Rothbart, M. K. (1997). Reactive and effortful processes in the organization of temperament. *Development and Psychopathology*, 9, 633-652.

- Dwairy, M. (2007). Parental Inconsistency Versus Parental Authoritarianism: Associations with Symptoms of Psychological Disorders. *Journal of Youth Adolescence*, 37, 616-626. doi: 10.1007/s10964-007-9169-3
- Eisenberg, N., Valiente, C., Spinrad, T. L., Cumberland, A., Liew, J., Reiser, M., ... Losoya, S. H. (2009). Longitudinal relations of children's effortful control, impulsivity, and negative emotionality to their externalizing internalizing, and co-occurring behavior problems. *Developmental Psychology*, 45, 988-1008. doi: 10.1037/a0016213
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A.-G. (2009). Statistical power analysis using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149-1160
- Gardner, F. (1989). Inconsistent parenting: Is there evidence for a link with children's conduct problems? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 17, 223-233.
- Groenendaal, H., & Deković, M. (2000). Risicofactoren voor kwaliteit van opvoeding. *Pedagogiek*, 20.
- Grolnick, W. S. (2012). The relations among parental power assertion, control and structure. *Human Development*, 55, 57-64. doi: 10.1159/000338533
- Grusec, J. E. (2012). Socialization and the role of power assertion. *Human Development*, 55, 52-56. doi: 10.1159/000337963
- Gryckowski, M. R., Jordan, S. S., & Mercer, S. H. (2010). Differential relations between mothers' and fathers' parenting practices and child externalizing behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 539-546. doi: 10.1007/s10826-009-9326-2.
- Hautmann, C., Stein, P., Hanisch, C., Eichelberger, I., Plück, J., Walter, D., & Döpfner, M. (2009). Does parent management training for children with externalizing problem behavior in routine care result in clinically significant changes?. *Psychotherapy research*, 19, 224-233. doi: 10.1080/10503300902777148
- Hoeve, M., Van der Laan, P. H., Gerris, J. R. M., & Semon Dubas, J. (2009). Sekseverschillen in het verband tussen opvoedingsstijlen en delinquentie. *Kind en Adolescent*, 30, 122-136.
- Karreman, A., Van Tuijl, C., Van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2009). Predicting young children's externalizing problems: Interactions among effortful control, parenting and child gender. *Merrill-Palmer Quarterly*, 55, 111-135.

- Karreman, A., De Haas, S., Van Tuijl, C., Van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2010). Relations among temperament, parenting and problem behavior in young children. *Infant Behavior and Development, 33*, 39-49. doi: 10.1016/j.infbeh.2009.10.008
- Kaufmann, D., Gesten, E., Santa Lucia, R. C., Salcedo, O., Rendina-Gobioff, G., & Gadd, R. (2000). The relationship between parenting style and children's adjustment: The parent's perspective. *Journal of Child and Family Studies, 9*, 231-245. doi: 10.1024/00/0600-0231\$18.00/0
- Kiff, C. J., Legua, L. J., & Zalewski, M. (2011). Nature and nurturing parenting in the context of child temperament. *Clinical Child and Family Psychology Review, 14*, 251-301. doi: 10.1007/s10567-011-0093-4
- Lansford, J. E., Criss, M. M., Pettit, G. S., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (2003). Friendship quality, peer group affiliation, and peer antisocial behavior as moderators of the link between negative parenting and adolescent externalizing behavior. *Journal of Research on Adolescence, 13*, 161-184.
- Larsen, R. J., & Buss, D. M. (2010). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature*. McGraw-Hill. New York
- Leve, L. D., Kim, H. K., & Pears, K. C. (2005). Childhood temperament and family environments as predictors of internalizing and externalizing trajectories from ages 5 to 17. *Journal of Abnormal Child Psychology, 33*, 505-520. doi: 10.1007/s10802-005-6734-7
- Miller-Lewis, L. R., Baghurst, P. A., Sawyer, M. G., Prior, M. R., Clark, J. J., Arney, F. M., & Carbone, J. A. (2006). Early childhood externalizing behavior problems: Child, parenting and family-related predictors over time. *Journal of Abnormal Child Psychology, 34*, 891-906. doi: 10.1007/s10802-006-9071-6
- Parent, J., Forehand, R., Merchant, M. J., Edwards, M. C., Conners-Burrow, N. A., Long, N., & Jones, D. J. (2011). The relation of harsh and permissive discipline with child disruptive behaviors: Does child gender make a difference in an at-risk sample? *Journal of Family Violence, 26*, 527-533. doi: 10.1007/s10896-011-9388-y
- Power, T. G. (1993). *Parenting Dimensions Inventory (PDI): A research manual*. University of Houston, Houston.
- Preacher, K. J., Curran, P. J. & Bauer, D. J. (2006). Computational tools for probing interactions in multiple linear regression, multilevel modeling, and latent curve analysis. *Journal of Educational and Behavioral Statistics, 31*, 437-448.

- Prinzle, P. (2004). Externaliserend probleemgedrag en opvoeding bij kinderen van vier tot negen jaar. *Kind en Adolescent*, 25, 55-67. doi: 10.1007/BF03060907
- Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21, 491-511.
- Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, and adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly* 27, 266-273.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at 3-7 years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72, 1394-1408. doi: 10.1111/1467-8624.00355
- Smeeckens, S., Riksen, J. M., & Bakel, H. J. A. (2007). Multiple determinants of externalizing behavior in 5-year olds: A longitudinal model. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 347-361. doi: 10.1007/s10802-006-9095-y
- Thompson, A., Hollis, C., & Richards, D. (2003). Authoritarian parenting attitudes as a risk for conduct problems. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 12, 84-91. doi: 10.1007/s00787-003-0324-4
- Van Aken, C., Junger, M., Verhoeven, M., Van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2007). The interactive effects of temperament and maternal parenting on toddlers' externalizing behaviours. *Infant and Child Development*, 16, 553-572. doi: 10.1002/icd.529
- Verhoeven, M., Junger, M., Van Aken, C., Deković, M., & Van Aken, M. A. G. (2010). Parenting and children's externalizing behavior: Bidirectionality during toddlerhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31, 93-105.
- Zeanah, C.H., & Fox, N.A. (2004). Temperament and attachment disorders. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33, 32-41.
- Zhang, X., Chen, H., Zhang, G., Zhou, B., & Wu, W. (2008). A longitudinal study of parent-child relationships and problem behaviors in early childhood: Transactional model. *Acta Psychologica Sinica*. 40, 571-582.
- Zhou, Q., Wang, Y., Deng, X., Eisenberg, N., Wolchik, S. A., & Tein, J-Y. (2008). Relations of parenting and temperament to Chinese children's experience of negative life events, coping efficacy, and externalizing problems. *Child Development*, 79, 493-513. doi: 0009-3920/2008/7903-0001